

**YENİ TÜRKİYENİN ÖN SÖZÜ ÇANAKKALE
TÜRKÜSÜ TARİHİ**

ÇANAKKALE 2017

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
ISBN: 978-9944-293-12-8

BEŞİNCİ BASKI: Şubat 2015

Tasarım Rıdvan ARI

Bu eserin telif hakları Yerel Tarihçi, Rıdvan Arı'ya aittir.

ridvanari@hotmail.com 0 537 389 8164
0 286 218 3222

- Bu eserin telif hakları Yerel Tarihçi Rıdvan Arı'ya aittir.

ÖNSÖZ

Ne ibrettir, kızarmak bilmeyen çehren Bırak kardeşim tahsili, git önce edep haya öğren.

Osmanlı devletinin başkenti İstanbul'un giriş kapısı Çanakkale Boğazı'dır. Birinci dünya savaşını çıkaran diğer devletler bunu bilincinde olarak "hasta adam" diye nitelendirdikleri devleti yıkıp yok etmek ve bu pastadan pay kapmak amacıyla on üç devlet birleşerek giriş kapısı olan boğaza saldırırlar. Eğer boğaz geçilse Osmanlının sonu olacağını bilmektedirler.

Ancak bilmedikleri Göktürk devletinin kuruluşundan bu yana on altı devlet kuran atalarımız, dünya kuruldu kurulalı hiçbir zaman esir olup esaret altına alınamadı, üç kıtada ve yedi düvelde düne kadar at koşturan ecdadın torunları olduğumuzu unuttular. Düne kadar bizim dedikleri Avrupa'da Osmanlı Devleti ordusundan kaçacak delik aradıklarını ve Avusturya'nın başkenti Viyana'da çarpışacak bir ordu çıkaracak kadar cesareti dahi bulamadıklarını çabucak unutmuşlardı.

O Avrupa ki Osmanlı devleti halkının köklerinden gelen iyi niyet ve hoş görüsüne dayanarak yıllarca barış ve muhabbetle yaşadıklarını özellikle balkanlarda dört yüz yıl süren bu yaşamında hala Osmanlı'nın o hoşgörüsünü Hırvatların, Rumların, Sırpaların, Arnavutların, Bulgarların Romanların, Macarların ve Polonyalı torunlarının anlattıkları hatıralarından bilinmektedir.

Osmanlı Devleti Sultanı, halifelikten gelen yetkisini kullanarak "Cihad-ı Ekber" ilan etmiş. Osmanlı topraklarında yaşayan bu devletin toprağını ekip karnını doyuran ve bu devletin havasını soluyan her şahıs Müslüman veya gayri Müslim bu çağrıya canı gönülden destek olur ve dört yıl süren bu savaşta tam dokuz cephede devlet adına cihat eder. Bu gönül erleri olan ecdadın savaşlarda yazdıkları destanın birer parçası olarak tarihe her zaman olduğu gibi adlarını altın harflerle yazdırdılar. Bu savaşların içinde bir cephe var ki o da Çanakkale Cephesi'dir. "Çanakkale ruhu" bu topraklarda doğar.

Bazı tarihçiler tarafından Çanakkale türküsünün daha savaş çıkmadan yazıldığı beyan edilmektedir. Akıl ve mantık dışı bir tutum içinde olduklarını sanıyorum. Düşünebiliyor musunuz? Daha savaş çıkmamış ve acılar sonunda zafer yaşanmamış. Ve türkü yazılmış. Bu tarihçi ve yazarların bazı hazımsızlıkları olduğu açıkça görülmektedir.

Bu tarihçilerin yadırgadıkları ve hazmedemedikleri konu ecdadımızın neden Çanakkale cephesinin bu kadar çok ilgi duyulduğu, konuşulduğu ve yazıldığıdır. Buna rağmen kendileri de bu destandan yine de vazgeçemedikleri de anlaşılamamaktadır. Her yazdıklarında ve her platformda Çanakkale'yi aşağıladıkları görülmektedir.

Anadolu'da bu savaştan sonra Sevr'e doğru giden ama buna İstiklal harbi ile dur diyen bir savaş daha yaşandı. İstiklal harbinde de acılar yaşandı ve destanlar yazıldı. Çanakkale'den daha çok "İstiklal Harbi" yazılmalı, konuşulmalı ve türkülerde söylenmeliydi. Bu necip millet değerlerini nerede ve nasıl arayıp bulacağını bilir. İhtiyaç olduğu kudretin damarlarındaki asil kanda bulacağını bilir de ondan arife tarif gerekmez. Dinini ve diyanetini bilmeyen, kible ve secdenin nerede olduğundan habersiz bu tarihçiler bilmeliler ki bu ecdat var olduğu sürece Çanakkale savaşı destanı şiirlerde, türkülerde, menkıbelerde ve tarih sayfalarında ne yaparsa yapsınlar unutulmayacak ve unutturulmayacaktır.

Halk şairleri ve halk ozanları halkın gerçek dili ve tercümanıdır. Kitaplarımı yazarken yüzlerce defa düşünmek ve yazmak durumundayım. Yani kendimi bile sansürlüyorum. Dünyada herkesi ve her kurumu sansürleyebilirsiniz. Ancak halk şairlerini ve halk ozanlarını kesinlikle sansür uygulayamazsınız. Örneğin Kars'ta halk ozanların dilinde sazlarıyla doğaçlama sözlerle cümle kurarken;

"Sarıkamış'a gece gündüz çok ayaz geldi,

Doksan bin nefer buz kesti şahadete erdi." Denilirken doksan bin askerin şehit olduğunu buradan çıkarabiliriz.

Şairler genellikle şiir ve mahlaslarını on dört mısra (kıta-beyit) ile sınırlarlar. En son mısraında da kendi ismini kullanarak şiirlerini sonlandırırlar. Çanakkale türküsü anonim bir türkü olması vesilesi ile tam yetmiş üç mısradan (kıta-beyit) oluşur. Saray Bosna'da Tuzla'dan Kosova'da Prizren' den, İran'dan Horasan'a, Kırım'dan Yemen'e kadar halk dilinde söylenmiş olan araştırmalarım neticesi bütün mısraları kayıt altına almaya çalıştık. Bu inceleme yazım tamamen derin ve titiz şekilde bilgi ve belgelerden istifade edilerek hazırlandı. Çanakkale'ye ilgi duyan her insanımız Çanakkale'de kendinden bir şeyler bulur. Çanakkale türküsünün tarihini "türkü tadında" bir hoş seda kalması için tarihsel sırası ile sunmaya çalıştım. Umarım beğenirsiniz? Önerilerinizi bekliyorum.

Saygılarımla

Rıdvan ARI- Yerel Tarihçi

ÜÇ KİTADA SÖYLENEN TÜRKÜ “ÇANAKKALE”

Anadolu insanı eskiden “azıcık aşım kaygısız başım” düşüncesi ile yaşamlarını sürdürürlerdi. Bu yaşam ilkesi, 30-40 yıl öncesi zamana kadar sürdü. Değişen ve hızla gelişen dünya düzenine ülkemizde ayak uydurdu. Toplumumuz kapitalizmin boyunduruğu altına girince en küçük toplum birimi olan aile yapısı ve tabii ki düşüncesi de değişti. Artık yaşam “Kazan da nasıl kazanırsan kazan” sistemine geçti.

İnsanlar, aile bireyleri dâhil yalnızlaştırıldı. Duygular ve gönül bağları ile akrabalık, ırz, namus, esirlik, vatan sevgisi, kölelik ve ticareti, bir tutam sevgi ve biraz saygı gibi v.s. değerler azaldı. Yerine yaşamın bugünün kaideleri olan kredi kartları, kişisel özgürlükler ve bencilce yalnızlık içinde bir yaşam insanımıza sunulur oldu. Paylaşmak kültürü maalesef yok oldu.

Bizleri Avrupalılardan farklı kılan ve özelliklerimizden sadece birisi olan Paylaşmak kültürünü hala gönlümüzün bir köşesinde bir vesile ile yaşatıyoruz. Bizler dünyanın neresinde olursak olalım ve nereye gidersek gidelim “paylaşma” geleneği Anadolu insanında var olduğu sürece Çanakkale türküsü ve burada yatan şehit ecdadımız kısaca Çanakkale destanını bu ulusumuz asla ve asla unutmayacaktır.

1969-1970 seneleri idi. Çanakkale ve kazalarında köy pazarları olur. Hala bu pazarlar olmaktadır. O yıllarda aileler kalabalık olduğundan pazarlara söğüt dalları kurusundan örülü sepetlerle (keleter) gidilirdi. Onların içine alınan sebze ve meyveler konulurdu. Bir pazar günü pazarda alışveriş esnasında orta yaşlı bir adam elinde bir gazetenin tek yaprağına benzer bir kâğıt sattığını gördüm. Matbaada özel olarak basıldığı belli ve üzerinde şiir dördlükleri bulunan bu kâğıdı savurarak satıyordu. Kâğıttan ezberlediği mısraları türkü tadında bir tavır ve eda ile bir elinde darbuka bir elinde tek yaprak gazete sayfası yüksekçe bir sesle hem söyler hem de gazete sayfasını satmaktaydı. Elde ettiği satıştan ise evinin ve çocuklarının geçimini sağlamaktaydı.

Çanakkale Türküsünün geçmiş tarihi hakkında inceleme ve araştırma yazımı hazırlarken satıcının elindeki mısralarla bazı duyguların birbiriyle ile örtüştüğünü anladık

Bundan yaklaşık kırk elli yıl öncesinde insan sayısı daha az idi. İnsanlar birbirleri ile daha güzel kaynaşır paylaşır ve dertlerine ortak olunurdu. Fakir, yokluk ve yoksulluk olmasına rağmen huzur ve sükûn içinde yaşarlardı. Yörede bir kişi başına zamansız bir ölüm geldiğinde herkes üzüntüye ortak olurdu. Ağıtlar yakılır ölen kişinin ardından maniler söylenilerek günlerce hem ağlanılır hem de acı sözcüklerle anılır idi.

Böyle günlerden bir gün idi. Köyümüzde bize de akraba olan Ceylan ailesinden bir delikanlı vardır. Adı Ahmet'tir. Ahmet uzaklarda bir köyden bir kızı sever. Kız evine görücü yani istemeye gidilir. Kızla evlenmek üzere nişanlanırlar. Ahmet ve nişanlı kız birbirlerini deliler gibi sevmektedirler. Ahmet nişanlısını çok özler. O zamanlar ulaşım imkânları kısıtlıdır. Köyden çok uzakta olan nişanlısının yaşadığı köye yaya yürüyerek gider. Köye vardığında akşam vaktidir. Gece karanlığında nişanlısı kızın yaşadığı eve gelir. Kimsenin haberi yoktur. Evin pencere camına daha önce yaptığı gibi bir iki küçük taş atar. Nişanlısı işareti alır. Evde anne ve baba o gece komşulara misafirlığe giderler. Kız hemen pencereye çıkar. Evde yalnızdır. Ama sevdiceği Ahmet'i evin içine almaz. O

günlerin örf, adet ve geleneği gereği sadece pencereden görüşürler. Kız evde, Ceylanların Ahmet ev dışındadır. Duvar dibinde gelecekleri hakkında güzel güzel konuşurlar. Birbirlerine iltifatlar ederek tatlı tatlı ifadelerle yeni yuvalarının hayalini kurarlar. Vakit epey ilerlemiş farkına bile varmazlar. Kızın ailesi misafirlikten döner. Ailenin babası eve girerken bahçede bir insan karaltısı görür. Bizim Ahmet olayın farkına varmaz. Nişanlısı ile konuşmaya devam eder. Baba kızının bu geç saatte kendi köyünde ki başka bir erkekle gizlice konuştuğunu zanneder. Çünkü nişanlısı bu köyden çok uzakta başka bir köyde yaşamaktadır. Nişanlısının geldiğini tahmin edemez. Bu bir namus meselesidir. Hazmedemez. İçerde av tüfeğini alır. Gece karanlığında mutfak penceresinin altında bulunan karaltıya silahını doğrultur ve ateş eder. Bizim Ahmet oracıkta ölür.

Olay yakın yörede ki bütün köy, kasaba ve şehire yayılır. Genci tanıyan tanımayan herkes bu gence çok üzülür. Ağlanılır. Bütün yöre ardından gözyaşı döker. Yöreni âşıkları ağıtlar yakar. Maniler söylenir.

Benim pazarda şahit olduğum bu destansı acı olayı şiirlere döken ve türkü tadında yüksek sesle hem söyleyen ve hem de bu manileri dörtlük mısralar halinde gazete yaprağını satan “Destancı Şerafettin Amca” dır.

Yine o yıllarda hatırladığım başka bir olay ise şöyle gelişir. Yine birbirine âşık başka iki genç nişanlıdır. Birbirlerini çok sevmekte ve evlenecekleri günü sabırsızlıkla ve özlemle beklemektedirler. Bu kez köyleri birbirine yakındır. Hava çok soğuk ve yağışlıdır. Delikanlı genç sevdiceğini özler. Nişanlısının köyüne bir kış günü yağış altında yaya yürüyerek gider. Gecenin bir vakti köye ulaşır. Geç olmuştur. Gecenin zifiri karanlığında nişanlısının evine yaklaşır. Sevgilisinin hangi odada yattığını bildiğinden pencereye yaklaşır ve bir iki defa camı tıklar. Nişanlısı camı açar. Karşısında sevgili nişanlısı vardır. Hoş geldin diyerek başlarlar konuşmaya. Gece saatlerce konuşurlar. Birbirlerine iltifat yağdırırlar. Zamanın nasıl geçtiğinin farkında bile değillerdir. Hava gittikçe soğumuş ve yağış devam etmektedir. Delikanlının üzerine çatıdaki yağmur kiremitlerin üzerinden gelip tamda üzerine sicim gibi düşmekte ama genç âşıklar bunun farkında bile değildir. Köyün imamı sabah namazı için ezan okumaya başlayınca konuşmalarına istemeden de olsa son verirler. Bu iki sevgili genç Ferhat ile şirin tadında sevgileri ile birbirlerinden zor ayrılırlar. Genç delikanlı, köyden gün aydınlanırken ayrılır. Yağmur altında geldiği köyden yine yağmur altında ayrılmaktadır. Yaya yürüyüşle kendi köyüne ulaşmaya çalışır. Önünde yağmurdan sel sularından oluşan koca bir dere vardır. Zor bela yüzerek boğulma tehlikesi geçirmesine rağmen köyde ki evine ulaşır. Eve gelir gelmez üzerinde ki sıırıslam ıslanır elbiselerini çıkarır. O gün çok hastalanır. Farkına varılmaz. Gittikçe durumu ağırlaşır. Kasaba da Hasta hane vardır. Soğuk alınlığıdır, geçer denilip doktora gidilmez. Hastalık ölümcül olan zatürre’ ye dönüşür. İki üç gün içinde genç delikanlı vefat eder.

Genç yaşında vefat eden delikanlı için ağıtlar yakılır. Maniler söylenir. Çünkü “acılar paylaştıkça azalır” derler.

Birinci cihan harbinin sadece bir cephesi olan Çanakkale, gencecik bir insanın değil binlerce yüz binlerce gencimizin pırıl pırıl gelecekleri olan gençliğini bile yaşayamamış ecdadımızın yok olup gittiği yerdir.

Destancı Şerafettin Amca ve Çanakkale Türküsünü mısralara döken İstanbul Eyüplü Destancı Mustafa Şükrü Efendi böylelikle birbirleri ile gönül anlamında birbirleri ile örtüşükleri görülmektedir.

Destancı Şerafettin Amca yöredeki bireysel olayları kalemine alır ağıtlar yakar, Eyüplü Mustafa Şükrü Efendi ise Çanakkale Savaşında analarımızın ve insanımızın yüreklerini yakan ve dağılayan şehitlerimiz olan İki yüz elli üç bin genç ecdadımız için ağıtlar yakar. O günleri unutmamak adına bu günlere kadar anılarda yaşatılır.

1917-1918'li yıllarda İstanbul sokaklarında bu türkünün mısralarını gazete yaprağına yazar. Cadde, sokak ve pazarlarda satarak ailesine bir iki kuruş ekmek götürüp evinin nafakasını sağlardı.

Destancı'lık mesleği maalesef insan topluluklarının artması ve çoğalması değer yargıların batıya yönelmesi ve batılı yaşam tarzı olan bizleri birbirimizden ayıran, yalnızlaştıran tamamen kendilerinin istedikleri şekle girdiğimiz bir tüketim toplumu ülkesi olduk. Hoyratça ve acımasızca her şeyi tüketmekteyiz. Bizlere dayatılan emperyalist ve kapitalist bir yaşam sunulduğundan bu meslekle birlikte o duygu ve gönül bağlarımız yok olup gittiği görülmektedir. Çanakkale savaşı ve türküsü gönül gözü açık olanlar için çok anlamlar ifade etmektedir. O ruha sahip insanımız Çanakkale ruhunun ne demek olduğunu anlamaktadırlar. "Anlayana sivrisinek saz..." örneği gibi.

Çanakkale Şehitlerine adlı şiir, şair ve ozan olan İstiklal Şairimiz Mehmet Akif aynı zamanda bir Destancı'dır. Sadece sokaklarda satış yapmaz. "Çanakkale Şehitlerine" adlı şiiri gerçekten bir destandır. Öylesine bir şiir ki bir daha böylesi yazılmamıştır. Bununla beraber Çanakkale Türküsü kadar milletin gönlünü fethetmiş böylesine başka bir türkü yazılıp söylenmemiştir. Örneğin yine o yıllarda acılara yaşanan ve yazılıp söylenen Yemen Türküsü bu kadar tutulmamıştır.

*Ano Yemendir,
Gülü çemendir.
Giden gelmiyor,
Acep nedendir?*

İstiklal harbi Çanakkale cephesinden sonraki tarihe rastlar. Bu savaşta da çok canlar koç yiğitler şehit düşer. Aklımız da bir tek Eskişehir Marş'ı kalır. O da bir Marş' tır. Türkü değildir. İnsanımız üzerinde pek tesiri görülmez.

Anadolu da ise hemen Dadaloğlu'nu, Karacaoğlan'ı ve Bolu beyine isyan eden Köroğlu'nu hatırlayabiliriz. Bireysel acılar ile toplumsal acılar arasında bir paylaşım ve yakınlık olduğu görülür. Yakın tarihe baktığımızda Ege'de Cumhuriyetten sonra ki yıllarda Çakırcalı Mehmet Efe ve Kerimoğlu Türküsü ve zeybeği hatırlardadır. Daha da yakın tarihlerde ise "Aman Ormancı" türküsü ve zeybeği bunlara ayrı birer tat bıraktığı görülür.

Kerimoğlu Eyüp Efe (1882-1901), yörede çok sevilen bıçkın yüreği mert mi mert bir delikanlıdır. Köyde sevdiği kızı köy ağasının baskısı ile başkasına veririler. Kerimoğlu ağaya başkaldırır. Bir vesile ile kaçak tütün satıyor diye Kerimoğlu'nu Jandarmaya şikâyet edilir. Jandarma kolluk kuvvetleri dağda Kerimoğlu'nu sıkıştırırlar. Çatışma ve kargaşa sırasında Kerimoğlu sıyrılır kaçır gider. Çatışmada bir Jandarma askeri ölür. Ölümü Kerimoğlu Eyüp'ün üzerine yıkarlar. Kerimoğlu aylarca dağlarda izini kaybettirir. Köyde yakınlarını özler. Aylar sonra dağdan ovadaki köyüne gizlice iner. Olay unutuldu zannedilir. Jandarma takiptedir. Kerimoğlu'nun köye geldiği ihbar edilir. Jandarma gece vakti köyü çembere alır. Evini kuşatır. Jandarmaya yardım eden o bölgede kiralık katil olan Kör Arap İsmail çavuş da vardır. Kör Arap en önde eve sinsice yaklaşır. Kerimoğlu masum bir şekilde kendi evinde yatağında yatmakta ve uyumaktadır. Kör Arap İsmail Jandarmadan da aldığı cesaretle uyur vaziyette bulunan Kerimoğlu'na elindeki silahıyla defalarca ateş ederek canice ve acımasız bir şekilde öldürür.

*Öf aman da öf aman
Karadağların sandalı da sandalı
Vurulmuşta kanıyor
Kerimoğlu'nun her yanı her yanı
Haydülen de haydülen
Şu dağlarda geyik kalmadı*

*Oyna ülen de kör Arap'ım sen oyna
Senden başka yiğit kalmadı
Öf aman da öf aman
Yer kesik' len şu Muğla'nın arası
Nereelerde bozulmuş
Kerimoğlu'yla kör Arap'ın arası ,*

1901 senesinde yirmi yaşında öldürülen Kerimoğlu Eyüp efe için ağıtlar yakılır. Yöre düğünlerinde o günden bu günlere Kerimoğlu Zeybeği oynanır. Dilden dile gönülden gönüle söylenir.

Çanakkale Türküsünün ecdat üzerinde bıraktığı lezzet, tat, duygu yoğunluğu ve anlatım güzelliği başka türkülerde ve ağıtlarda bulunmaz. Türkü, sadece Edirne'den, Kars'a Hatay'dan Sinop'a kadar değil, güneyde Yemen Ülkesinden kuzeyde Kırım Hanlığına, Doğuda Afganistan'da Hayber geçidinden batıda Saray Bosna'ya kadar Osmanlıdan buyana yurdumuzun dört bir yöresinde ve köşesinde derlenmiş ve hala zevkle söylenmektedir.

İlginç bir başka detay, Osmanlı zamanında Millet-i Sadık'a diye adlandırılan o zamanlarda Osmanlı vatandaşı olan, 1923 senesinde İstanbul'dan Amerika'ya göç eden Yunanlı bir Rum kızı Bayan Marika Papagika türküyü o yıllardaki teknoloji ile Amerika'da taş plağa Rumca okuduğu görülür.

Çanakkale Türküsü acılarla birlikte bir detayı daha gözler önüne serer. Savaş süresince düşman birliklerinin savaş alanlarında zehirli kimyasal gaz silahını da kullandığının bir kanıtını şiirin dörtlükleri arasında görecek ve sizlerde şahit olacaksınız.

Bazı tarihçilerin İngiliz ve Fransız askeri birliklerinin bu topraklara sadece barış, özgürlük ve dostluk adına geldiklerini iddia etmektedirler. Sanki İki yüz elli üç bin ecdadımız bu topraklarda düşman tarafından şehit edilmemiş gibi bir tavır takınmaları bana çok ilginç gelir. Tarih ukalalıkları affetmez ve tekerrürden ibarettir.

Toplumun en küçük bireyi ailedir. Aileler toplumu, toplumlarda devletleri oluştururlar. İnsanlar hasımları ile kavga eder, devletler ise düşman belirledikleri devletler ile savaşır. Her toplumun geçmiş tarihinde önemli savaşlar yaşanmıştır. Çanakkale Savaşı çok farklı bir konumdadır. Bizlerin bugünkü hür ve demokratik ortamda yaşamamıza vesile olan ecdat dedelerimiz ve ninelerimizin tüm yokluk ve yoksulluklar içinde yaptıkları bu savaş tarihimize yazılan büyük bir destandır.

Bir milletin Vatanı olmazsa Bayrağı, Sancağı, Namusu, Dini ve Dili olmaz. Bu değerler olmazsa Millet olmaz. Bunlar olmazsa düzenli bir Ordumuz da olmaz.

Bizler Ulus olarak okumayı sevmiyoruz. Dinimizin öğretisi ve Alfabesi olan Kur'an-ı Kerim'in ilk ayeti "Oku" dur.

Edebiyatın unsurları olan şiirler, menkıbelerden ve "Dedem Korkut" hikâyelerinden uzaklaşmamalı ve üstat Mehmet Akif'in dediği gibi "Asımın nesli" olan bizler bu ilkelerimize sahip çıkmalıyız.

Anadolu edebiyatı, Halk edebiyatı ve Divan edebiyatı olarak ikiye ayrılır. Halk edebiyatı, hece vezni ile yazılıp söylenen sözlerin şair ve ozanlarca söylediği türküler ve mahlaslardır.

Divan edebiyatı ise aruz vezni ile yazılıp söylenen bu alanın bir üst makamıdır. Şairler, ozanlar ve destancılar daima mazlumdan ve mağdurdan yanadırlar. Kötülerin, zalimlerin kötü yönetim gösteren beylerin, vezirlerin, padişahların dolayısıyla haramın ve günah olan her şeyin karşısında yer alırlar. Kelime ve cümlelerini kurarken daima geldiği yeri ve gideceği yeri hatırlatırlar. Bu şiirlere güzelleme, taşlama, koşma atışma vs. gibi tanımlamalarla ikili, üçlü veya dörtlü mısralarla halinde betimlerler. Köroğlu,

Dadaloğlu, Karacaoğlan, Mehmet Akif'i bunların içinde sayabiliriz. Günümüzde ozan Daimî ve ozan Nihat'ı örnek olarak verebiliriz.

Şairler bazen de cinasla yani bir cümle veya kelimeyi ayrı ayrı manalarda kullanarak şiirlerini yazarlar. Yazdıkları şiirlerin tamamını doğaçlama yani irticalen yapmaktadırlar.

O ozanlar ki tanrı vergisi kendilerine lütfedilen o gönülden gelen sözleri kelimelere dökerek oluşturdukları şiirlerdir.

Anadolu edebiyatı, her yönüyle hayatın gerçek yüzünü yansıtır. İnsanı derinden etkileyen ve onun duygu, düşünce ve hayal dünyasında geniş etkileri olan olayları ortaya çıkarır. Savaşlar, göçler, yangınlar ve depremler insan yaşamında onarılamayan derin üzüntüler bırakır. Savaşların ise ayrı bir yönü ayrı bir yüzü vardır. Savaşlar Anadolu da diğer acılara nazaran daha kalıcı bir yer işgal eder. Savaşlar bu bakımdan iki yönüyle incelenmektedir. Bunlardan ilk olanı Harp sanatı diğer de Harp Edebiyatı'dır. Savaşlar, ecdadımızın genlerinden gelen kahramanlık, cesaret, fedakârlık, vefakârlık, insan sevgisi ve arkadaşlık özelliğini ortaya çıkarır. Toplumun ortak duygu ve düşüncelerini Harp edebiyatının ana maddeleri olan şiirler ve menkıbelerle (kıssadan hisse, anekdot, aslına uygun olayların hikâye edilmesi vs. gibi) ifade etmek milletimizin o an ki zaman diliminde yaşananları belgelemek açısından çok önemli tarihi belgelerdir. Günümüze dek derleyebildiğimiz tüm türküler; Ninniler, Aşk Türküleri, Gurbet, Askerlik ve Hapishane Türküleri, Ağıtlar, Taşlama, güldürü Türküleri ve Tarihi Konulu Türküler, diye bölümlere ayırabiliriz.

Savaşın bile türküsünü söyleyerek onu bir sanat haline getiren ince ruhlu şairlerimizin, vatan müdafaası sırasında en büyük güç olarak gördüğü inancı ve imanıla duygularını birleştirerek ortaya koyduğu şiir, türkü ve menkıbeler Çanakkale Destanı'nın en nadide taşlarıdır. Bu tür türküler arasında en değerlileri tarih konulu türkülerdir.

Anadolu edebiyatı bu bakımdan çok zengindir. Göktürk kitabeleri bunların ilk örneğidir. Diğer dünya ülkelerinde bir benzeri yoktur. Gazel, şiir, zafer name, ağıt, halk türküleri vs.... Savaşı konu eden bu eserlere Harp edebiyatı denilmektedir. Yakın tarihteki savaşlarda acıların yaşanmasıyla birlikte ağıt yakma, türküler besteleme ve şiirler yazma ve konu ile ilgili ege ve Marmara bölgeleri efelerinin oynadığı halk oyunları zeybeği, doğu ve güney doğu bölgesinde halay ve kara denizde ise bar ve horonlar oynandığını görmekteyiz.

(Kerimoğlu zeybeği, Çakır efe, Avşar zeybeği, aman ormancı gibi vs...) Bu gibi konuların işlendiği 93 harbi olarak bilinen Osmanlı Rus harbi ile (1877-1878) yaygınlaştığını görülmektedir. Ne yazık ki Osmanlı Devleti'nin çöküşü ile çakışan Trablusgarp, Balkan ve Çanakkale dâhil dokuz cephede devam eden birinci dünya harbinde yaşananlar bu konuların ortaya çıkmasına zemin oluşturur.

Bu savaşlar sonunda ülkemiz insanını en çok etkileyen Çanakkale cephesi olduğu net ve açıktır. Çanakkale türküsü bu bakımdan önemlidir. Türkü çok içten ve duygu sarmalında bizleri derinden etkilemektedir. "Cisimler yaklaştıkça, şehitler ve savaşlar uzaklaştıkça büyürler." Deyiminden de anlaşıldığı üzere bu türkü söylendikçe buradaki şehitler ve bu destan hiçbir zaman unutulmayacaktır. Anadolu'nun diriliş destanını yansıtan bu türkü Anadolu insanının gönlünde her daim tazeliğini ve güzelliğini koruyacak ruh dünyamızı bir nur gibi aydınlatacaktır.

KAHRAMANLIKLARIN VE ACILARIN YAŞANDIĞI

YER “ÇANAKKALE”

Türk edebiyatının konuları arasında şüphesiz insanı etkileyen ruh ve inanç dünyasında yankılar uyandıran olaylar başta gelir. Depremler, göçler, yangınlar ve savaşlar ilk sırada yer alır. Savaşların bunlar arasında ayrı bir yeri vardır. Nedeni ise diğerlerine göre daha geniş ve kalıcı anlamlar ifade eder.

Türkü, bir yaşamın kişi veya toplum bazında zaman dilimi içinde yaşadıkları olayı ağıt, gazel, taşlama vs. türünde uyumlu kelimelerle yazıya geçirilmesidir. Geçmişte birçok destansı olay türkülerin yakılmasına neden olur. Aşk, gurbet, sıla hasreti, zamansız ölüm, savaşlar, deprem, yangın, afetler, etnik veya dinsel kavgalar, eşkiya ve çete kavgaları türkülerin duygudaşlık ile kendiliğinden yani doğaçlama sonucu çıkmasına sebeptir.

Tüm ulusların başlangıcında edebi eserlerine bakılırsa savaşların bıraktığı izler çok büyüktür. Bu Anadolu edebiyatı için de böyledir.

Savaşta yaşanan acılarla birlikte kahramanlıklar, cephe zaferi bir milletin ortak duygularını güzel cümle ve kelimeler kullanılarak şiirlerle ifade etme geleneği Göktürk kitabelerine kadar uzanır. O günden bugüne üç kıtada at koşturan Anadolu insanı yaptığı savaşları konu alan eserleri bulmak mümkündür. Zafer nameler, savaş destanları, menkıbeler, gaza nameler, ağıtlar taşlamalar, gazeller, ağıtlar ve asker türkülerini bunlara birer örnektir.

Destanlar, harp edebiyatı ve harp sanatı olarak iki kısımda anlatılır. Harp sanatında askeri birliklerin savaş alanlarındaki olayları anlatılır. Harp edebiyatında ise şiirler ve menkıbeler ile savaş anlatılır. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başından itibaren yapılan savaşlar, okuma yazma oranının giderek arttığı vilayet yani şehirlerde böyle eserlerin gazete dergi ve mecmua ile kitaplarda yaygınlaştığı görülür. Son olarak ta birinci dünya harbinde ve özellikle Çanakkale *cephesinde* başta şiir olmak üzere değişik türde eserler kaleme alınır ve halkın beğenisine sunulur.

Bu dönem ne yazık ki Osmanlı devletinin çöküş dönemidir. Anadolu bu dönemde savaşın çok uzun sürmesi nedeni ile insanımız çok etkilenir ve ulusun üzerinde derin izler bırakır. Bu anlamda Çanakkale cephesinin ayrı bir yeri ve önemi vardır.

Anadolu'nun giriş kapısı olan Çanakkale boğazı ve yarımada İngiliz ve Fransız donanma ve kara ordularının saldırısı Payitaht İstanbul'da büyük çalkantılara neden olur. Bu kapıdan geçip İstanbul'u işgal etme planları ne mutlu ki Çanakkale'de yapılan

Anadolu insanının özverili savunması ile kırılır. Bu savunmada vatan, bayrak, namus ve din şuuru ile şahadet ve şehitlik bilinci de devreye girerek kilide uzanan eller kırılır. Öyle ki Üniversite ve Lise de okuyan binlerce genç öğrenci ve öğretmen Çanakkale cephesine koşarak giderler. Hiçbir zaman geriye dönmeyi düşünmeden düşmana karşı amansız bir mücadele ile savaşır. İşte bu ruh bugünlerde adını koyduğumuz “Çanakkale Ruhu” dur. Anadolu ve balkanlarda büyük heyecan yaratan bu ruh, Kırım’dan Yemen’e, Saray bosna’dan Afganistan’a kadar gönüllü olarak akın akın gelen şanlı askerimizin kazandığı büyük bir zafer ve büyük bir destandır.

Bu nedenledir ki bugün bile Romanya’da Gagavuz Türkleri, Balkanlarda dağlık bölgelerdeki Gora Türkleri (Yüksek dağ kesimlerinde yaşayan bir Türk Kavmi), Arnavutluk’ta, Kosova da, Makedonya da, Bosna-Hersek te, Irak’ta Kerkük’te Yaşayan Türkler hala bu türküyü söylerler. Anadolu’nun her yöresinde, dönemin bütün Osmanlı coğrafyasında Çanakkale Türküsü söylenir. Hatta bugün, o günlerde Osmanlı vatandaşı olan Yunanistan da bile bu türkü hala söylenmektedir. Herkesin kendi dilindedir “Çanakkale Türküsü”. Bu türkü, milli mücadelenin ve bu coğrafyanın da aslında mücadelesidir. Osmanlı Devletinden zorla koparılan otuz beş ülkenin yani bütün bu coğrafyanın tamamının birlikte söylediği bir türküdür.

Şehir ve kasabalarda yaşamlarını sürdürenler, Çanakkale cephesinde yaşanan olay ve gelişmeleri şanlı direnişi ve savunmayı gazete ve mecmualarda duydukça Anadolu ve balkanlarda ki halk ozanları, şairleri ve destancıları olayı şiir tadında sözlerle dile getirilir ve türkülerle de anılır ve söylenilir.

Çanakkale’de ecdadımızın yaptığı amansız savunma, mücadele ve direniş Anadolu’nun var ya da yok olma savaşıdır. O yıllarda cephede yaşananlar, mısralara dökülen şiirler ve söylenen türküler unutulmaz. Dünya da yapılan bütün savaşlar bir yana Çanakkale’de gerçekleşen bu savaş ve bestelenen “Çanakkale Türküsü” nün tadı başka hiçbir savaşta ve türküde bu kadar hissedilmez. Savaşta yaşanan duygu ve düşünce ile eylemlerin güzel cümlelerle örtüştüğü bir “Türkü” nün bulunması çok zordur.

Çanakkale türküsü ile birlikte istiklal şairimiz Mehmet Akif’in yazdığı “Çanakkale Şehitlerine” adlı şiir de ayrı bir önem taşır.. Bu şiir de insanımızın gönlünde ve ruhunda ayrı bir tat bırakır. İçeriği ve kullandığı kelimeler çok derin anlamlar taşır.

BİR BAŞKADIR “ÇANAKKALE”MİN TOPRAKLARI

Anadolu ve balkanlarda geleneksel olarak çeşitli yörelerde ecdadı ilgilendiren ve duygulandıran çeşitli olayları devamlı hatırlaması için manidar cümle ve güzel kelimeler kullanarak şiir yazıp okuma ve bu şiirlere beste yaparak türkü okuma işlemine “Türkü yakma” denir. Pek çok tarihsel olay türkülerin yakılmasına neden olabilir. Bu olay bütün bir milleti ilgilendirdiği gibi bireysel yani münferit bir olay da olabilir. Aşk, gurbet, vatan hasreti, aileye olan özlem, memleket özlemi, ölüm, savaşa gitme, depremler, aşiret kavgaları, eşkiya baskınları, bir kale şehrinin yakılıp yıkılması, vatan toprağının düşman eline geçmesi, sevilen bir şahsın haksız yere öldürülmesi, kadere yakınma gibi vs. Duygular türkü yakma şartını hazırlayan olaylardır.

Toplumun ilgisini çeken bu gibi olayları yaşamış veya gönül gözü ile görmüş ruhu sanatçı kişi, âşık, şair, destancı veya halktan biri ruhunda yarattığı şiiri, beste ve ezgilerle yeni bir Türkü yakar ve yaratır. Yapılan şiir o kişinin tamamen doğaçlaması yani o an akla geliveren ruh ve duygu yüklü cümlelerdir. Daha sonraları ağızdan ağıza geçerek okunan ve söylenen bu türküler ulusa mal olur. Bazen de kelime cümleler değişikliğe uğrar. İlk okuyanın kim olduğu unutulur gider.

Çanakkale türküsü de bu şartlardan farklı değildir. Türkü Anadolu *ÇANAKKALE TÜRKÜSÜ VE ŞİİRLERİ*

ve balkanlarda yaşayanların gönlünde ve hafızasında derin izler bırakır. Çanakkale’de yaşanan ve destanlaşan ecdadımızın yaşadığı olaylardan etkilenererek yaratıldığı görülür.

TÜRKÜNÜN İLK MISRALARININ DOĞUŞU

Çanakkale Türküsü, o yıllara ait Emrullah Nutku’nun “Çanakkale Şanlı Tarihine bir Bakış” adlı eserinde yer alan bir mektuptan yola çıkılarak yazıldığı söylenir. Mektubu yazan Emrullah Nutku’nun kardeşi Seyfullah’tır. 1903 doğumlu olan Seyfullah savaşın arifesinde Çanakkale Sultanisi (lisesi) birinci sınıf öğrencisidir. Seyfullah, Çanakkale’den gönderdiği ve üzerinde 29 Eylül 1914 tarihi yazılı olan mektubunda şöyle der:

Sevgili Anneciğim,

Canımıza tak diyen iki yıllık gurbet hayatından artık kurtuluyoruz. Sana ve aileme kavuşacağım için seviniyorum. Mektebimizi alıyorlar, hastane olacakmış, bizi de İstanbul'daki mekteplere dağıtacaklarmış. Hocalarımızın çoğu da askerlik hizmetine gidiyorlar, büyük sınıflar da gönüllü yazılacaklarmış. Bugün Türkçe hocamız sınıfa geldi, ama çok kalmadı, bize veda etti. Bize; "Zamanı gelince cepheye yapılacak vatan hizmetinin mektepte yapılan hizmetten kutsal olduğunu" söyledi.

Birkaç günden beri Çanakkale sokaklarından askerler geçiyor. Geçerken de, "Çanakkale içinde Aynalı çarşı, Ana ben gidiyom düşmana karşı"

Türküsunü söylüyorlar. At üstünde zabitler, top arabaları, mekkâre ve deve kervanları sokağımızı doldurdu. Harp olacakmış. İngiliz ve Fransız harp filoları boğazın dışında dolaşıyormuş. Buraları bombardıman edeceklermiş. Bu bombardımanı görmek isterdim, ancak yakında Çanakkale'den ayrılacağız. Ama size kavuşacağım. Bey babamın, sizin ellerinizi öper kardeşlerime selam ederim.

Oğlunuz Seyfullah

Mektuptan anlaşılan, Çanakkale'de savaş için seferberlik ilan edildiği ve askeri birliklerin savaşın olacağı tahmin edilen bölgelere sevk edilmekte olduğu ve Çanakkale merkezinde de gerekli askeri telâşın yaşandığı görülmektedir. Kan ve barut kokularının Anadolu ve balkanlara kadar ulaşacağı bellidir. Bize bu türkünün ilk iki mısra' sının savaşın hazırlık aşaması safhasında söylendiğini gösterir.

Halk türküleri üzerine önemli çalışmaları bulunan Mahmut Ragıp Kösemihal'in Musiki mecmuasında, bu türkünün savaş esnasında zamanına uygun mısralarla oluşturulan bir türkü olduğunu, asıl türkünün ilk iki kıta da anlaşıldığı gibi;

*"Çanakkale içinde vurdular beni,
Nişanlımın çevresine sardılar beni.
Çanakkale içinde aynalı çarşı,
Ana ben gidiyom düşmana karşı."*

Burada şehit olan nişanlı bir askerin ağzından yakılmış olduğu, Vahit Lütfi beyin bu türkünün savaş hazırlıkları sırasında başka bir türkünün mısralarından esinlenerek sadece ilk iki kıtasının okunduğunu kendisi ile sohbeti sırasında anlattığını belirtir.

Şu anki Suriye'nin başkenti olan Şamlı Selim tarafından 1915 senesinde yayınlanan ve üzerinde Risale-i Musikiye yani Musiki Gazetesini yazan eserin 13 numaralı nüshasında şu ifadeyi okuyoruz. Çanakkale "Marşı" bestekârı Kemani Kevser Hanım tarafından kaleme alındığı ve "marş" olarak bestelenip notalarının belirlendiği görülür. Sözlerin üzerinde "Çanakkale Kahramanlarının Hatırası" ibaresi yazmaktadır. Bu savaşta şehit olan askerimizin kahramanlıklarını yaşatmak adına bestelenmiş bir marş olduğu görülür. Savaş sırasında Harbiye Nezareti yani Genel Kurmay Başkanlığı böylesine şiirleri teşvik ettiği ve ödüllendirdiği Harp edebiyatı kapsamında bazı şiirlerin de "marş" olarak bestelediği bilinmektedir.

Genel Kurmay tarafından bu kampanyaya benzer nitelikte Çanakkale'de savaşan ecdadımızın kahramanlık, fedakârlık ile nasıl şehit olup şahadete erdiklerine şahit olmak üzere, 1915 Temmuz Ay'ında ünlü müzisyen, şair, ressam ve gazetecileri Çanakkale cephesine gönderildiği bilinmektedir.

Bu kampanya kapsamında yazıldığı anlaşılan ve bu günkü Çanakkale Türküsünü anımsatan bir diğer Şiir'de İstanbul Eyüp'lü Destancı Mustafa Şükrü efendiye aittir. Eyüplü Destancı Mustafa Şükrü Efendi şiirini, bugünkü yarım gazete sayfası boyutlarında tek bir

Sayfaya bastırıp yüzlercesini elinde taşıyarak meydanlarda ve Pazar yerlerinde “30 paraya” sattığı, şiirinin On dört Kita’dan oluşturduğu ve geçimini uzun yıllar böyle elde ettiği bilinmektedir.

Destancı Eyüplü Mustafa Şükrü Efendi ile Kemani Kevser hanımın bestelediği şiirin bazı benzerlikler olduğu görülmektedir. Bu benzerlik Anadolu geleneklerinin ortak bir ürünü olduğu ve pek çok halk şiirinde rastlanan söz kalıplarından kaynaklandığı anlaşılır. Çünkü halk şiiri ve türküleri bestelenirken daha önce ki söz kalıplarından alınarak yerlerine eklenirler. Bu nedenle mevcut türkülerde ses ve söz kalıplarından sıkça yararlanıldığı görülmektedir.

Savaş hazırlığı ve esnasında bestelenen “Marş,” “Türkü” ve “Şarkı” lar tamamen doğal olmayıp bazen de kendinden önceki halk şairlerinden alıntı olabilmektedir. Tespitimiz o ki bu durum bir eksiklik değil aksine halk şairlerinin şiir yazarken geleneğin devamlılığında doğal bir sonucudur.

Pek çok şair tarafından yazılan birçok şiir zamanla unutulup gitmiştir. Oysa “Çanakkale Türküsü” unutulmamış, ecdadın yazdığı ve yarattığı bu kahramanlık türküsü dünyanın birçok ülkesine yayılmıştır. Her söylendiğinde de insanın ruhuna işlemiş ve her daim gözler yaşlanmıştır.

Falih Rıfki Bey, 20 Mart 1918 tarihli “Dergâh” adlı dergisinde yayınlanan bir yazıda şöyle anlatır;

“Çanakkale cephesi için birçok şair birçok şiir yazdı. Bunların hiçbiri hatırımızda yok. Belki yazan şairlerin bile...! Çanakkale türküsünü yaratan askerler evlerine memleketlerine dönerken hep bu türküyü söyleyerek köylerine döndüler. İşte bu türkü İstanbul sokaklarından taa Anadolu ve balkanların içlerine kadar da yayıldı...”

“Sözleri basit gibi görülen mısralar bu türkünün bestesi önünde şairlerimizin yazdığı ve ozanlarımızın yanık yanık besteleyip çalarak söylediği bu türkü, diğerlerinin aksine ecdadımızın keder ve ıstırapları, vatan hasreti ve sevdası, kahramanlık ve fedakârlık ruhu şiire yansıtılmış kelimelerin anlamlarını ifade etmektedir.

Kosovalı Dr. İrfan Morina’nın üçüncü Uluslararası Türk Folklor kongresinde sunduğu söyleşisinde türkünün Arnavutça ve Boşnakça uzun yıllardan beri söylene geldiğini bildirmektedir.

1918 yılı halk türkülerinin önemsenmeye başladığı bir tarihtir. Bu yılda çıkarılan “Yeni Mecmua”nın çıkardığı “Çanakkale özel sayısı”nda Musa Süreyya imzalı “Asker Türküleri” adlı yazıda, askerlerimize şehitlik ruhu, kırılmaz bir cesaret, bükülmez bir azim ve inanç veren türkülerin öneminden bahisle, milli bir ruh içeren bu gibi türkülerin bir an önce derlenmesi gerektiği vurgulanır.

Aradan çok fazla geçmeden Mahmut Ragıp Gazi Mihal (Köse Mihal) 1936 yılında “Çanakkale Türküsü” nü notasıyla birlikte yayınlar. Yayınlanan eser dört kısımdır. Bundan sonra yayınlanacak olan şiirlerin temelini oluşturur. Köse Mihal’in yazdığı ile Kemani bestekâr Kevser Hanım’ın bestelediği marşı hatırlatmakta ve her iki eserde benzerlikler olduğu görülmektedir.

1950-1952 yıllarında ünlü ses sanatçısı ve bestekâr Muzaffer Sarısözen’in “Yurttan Sesler” adlı eserinde “Çanakkale Türküsü” başlığı altında yazılan sözler ile Değerli yazar Naki Tezel’in yayınladığı metnin kıtaları tamamen aynı olduğu sadece nakaratlarının farklı olduğu görülür. Sarısözen’in “Of gençliğim eyvah” yerine Naki Tezel’in “Of sağ olsun anam” şeklinde belirtilir.

1966 yılında Çanakkale türküsü askeri marşların toplandığı bir antoloji yani şiirlerle ilgili bir kitapta Ethem Ruhi Üngör’ün “Türk Marşları” adlı kitabında “Çanakkale Marşı” adı altında notasıyla birlikte sözlerinin 1918 yıllarında yaşayan Eyüplü Destancı Mustafa Şükrü Efendi ile aynı olduğu görülür.

1967 tarihinde çıkarılan Çanakkale Valiliğinin hazırladığı İl Yıllığında yer alan ve 1971 yılında da tekrarlanan il yıllığında şiirin aynısı olan “Çanakkale Türküsü” sözleri de şu ana kadar yazdıklarımızdan farklı olmadığı görülür. Bu yıllıklarda ilk kez Çanakkale’de söylenen bir türkü olarak müzik tarihine girmiştir.

Muzaffer Sarısözen yukarıda bahsedilen eserinde türkünün kaynak kişi olarak gösterdiği şair İhsan Ozanoğlu’ dur. Şairimiz, “Musiki Mecmuası”ndaki bir yazısında zaman olgusuna dair bir tarih vermeden Muzaffer Sarısözen’in Çanakkale Zaferi yıldönümünde günün anlam ve önemini belirtecek türkü arar. Nereye müracaat ettiyse, kendisinde hemen notasını yazıp Kastamonu’dan postaladığını, Ankara’ya gittiğinde de Çanakkale türküsü’ nün hiçbir yerde bilinmediği anlaşılır. Ancak şiirin Kastamonu’dan gönderilmiş olması türkünün Kastamonu yöresine ait olduğunu da kanıtlamaz. Zaten Sarısözen yazının devamında “şimdi de bestekârını tespit etmesini rica ettiğini fakat türküyü yazanın ve besteleyenin kesin olarak tespit edilemediğini” beyan etmektedir.

Yurt adlı ansiklopedisinde “Çanakkale Türküsü” ile başlayan sözleri, Kastamonu ve Tuna nehrinde Romanya ile Bulgaristan sınırı arasında tarihi bir adacık vardır. Bu ada 1950’ li yıllarda akıntı önüne Romanya tarafından baraj yapılması ile maalesef yok olan “Ada Kale” köyü adlı yaklaşık 100 hane Türk’ün yaşadığı sonraki yıllarda bazı ailelerin İstanbul’a yerleştiği bu Ada’da derlendiği belirtilmektedir.

Çanakkale Türküsü ’nün hangi yöreye ait olduğuna ilişkin farklı görüşleri açıkladık. Türkülerin nerede ve ne zaman yazılıp söylendiğini bilmek çok zordur. Bu türkü tabii ki bir yerlerde doğmuş olmalıdır. “Türküler” gittiği her bölgede bazı değişikliklere uğrar. Bu nedenle her zaman olduğu gibi bu türkülere her bölgede sahip çıkılır. Bu “türkü” o bölgenin değil “bizimdir” diye sahip çıkarlar. Bazı türkülerin çıkış yerleri bilinir. Bu türküler genellikle tarihi olaylarla örtüşen türkülerdir. Şu ana kadar verilen bilgiler ışığında kesin bilinen şu ki bu türkünün çıkış noktası ve kesin yeri “Çanakkale” dir.

TÜRKÜ NASIL OLUŞTU?

2004 yılında, Çanakkale’deki 18 Mart Stadyumu tribünlerinde şöyle bir pankart açılır;
**“Çanakkale içinde vurdular beni.
Kastamonu Türküsü. Kastamonulular.”**

Pankartı okuyanlar bile şaşırdılar. Kastamonu bağlantısını ilk kuran, büyük halk bilimci Muzaffer Sarısözen'di. Sarısözen, türküyü 1952 yılında Yurttan Sesler adlı kitabında kısmen farklı sözler ve notayla yayımlamıştı. Bu kaynaklarda,

“Türküyü derleyen: Muzaffer Sarısözen”,

“Kaynak kişi: İhsan Ozanoğlu”,

“Yöresi: Kastamonu” yazıyordu.

Kayıt tarihi ise belirtilmemişti. Bu bilgiler daha sonra pek çok kitaba Girdi. TRT'nin 1973'teki kayıtlarına da böyle geçiyordu. Dolayısıyla Çanakkale'de pankart açan Kastamonulular haksız sayılmazlardı.

Ancak, Kastamonuluların bilmediği şeydi: Muzaffer Sarısözen'in kaynak kişisi İhsan Ozanoğlu'nun 1982'de Musiki Mecmuasında yayımlanan yazısına göre, Sarısözen, Çanakkale Zaferi'nin 30. yıldönümü dolayısıyla çok aradığı halde kaynağını bulamadığı Çanakkale Türküsü için Ozanoğlu'na telefon etmiş, o da türküyü Kastamonu'nun Verencik köyünden Rüveyde Hanım'dan derleyip notaya almış ve Sarısözen'e postalamıştı.

Sarısözen Ozanoğlu'ndan türküyü yakanı bulmasını istemiş ama bulamayınca, fazla ısrar etmemiş ve eseri 'Kastamonu türküsü' olarak ve sanki kendi derlemiş gibi afişe edivermişti. Ne de olsa acilen bir Çanakkale güzellemesine ihtiyaç vardı.

Marika Papagika

*Çanakkale türküsünü 1923 yılında söylemiş
ve kaydetmiş Rum sanatçı*

ANADOLU'YA AİT BİR TÜRKÜ; "ÇANAKKALE"

Kevser Hanım ya da Destancı Şükrü Efendi'den de haberi olmadığı anlaşılan Muzaffer Sarısözen'in, 1917-1918 yıllarında Türkiye'yi gezen Willi Heffening adlı Alman derlemeciden de haberinin olmaması daha da ilginç. Tam dört değişik 'Çanakkale Türküsü' derleyen Heffening, derleme yerlerini belirtmemekle birlikte, eserinde kaynak kişilerini şöyle veriyor.

1. **Şahıs;** Eskişehirli, Ahmet oğlu Cemalettin, Anadolu Devlet Demiryollarında ustabaşı. 20 yaşlarında, çok olgun bir delikanlı, babası Çerkez.

2. **Şahıs;** Memleketini bilmediğim Mehmet adında bir şahıs.

3. **Şahıs;** Konya Beyşehir' li Yusuf oğlu Mehmet. Çiftçilik yapan bu kişinin, Çanakkale Savaşı'na katıldığı bilinmektedir.

4. **Şahıs;** Erzurum' lu Mustafa Onbaşı.

Alman şiir derlemeci Heffening'e göre bu kişilerden Eskişehirli olanı, türküyü hem söyleyerek hem de dikte ettirerek yardımcı olmuş, diğerleri ise metni yazılı olarak vermişlerdi.

Çanakkale Türküsü'nü 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nın parçası olan Plevne ve Sivastopol için yakılmış türkülerle ilişkilendiren Heffening, kaynak kişilerden topladığı sözleri bir araya getirmiş ve yirmi iki mısra oluşturur. İlk yedi Mısra'yı hem Latin harfli Türkçe hem de Almanca çevirisiyle, sekizinci mısradan itibaren de Osmanlıca harflerle 1923'te bastırıldığı bilinmektedir.

Dilden dile gönülden gönüle söylenen Çanakkale türküsünün yaşam öyküsünü tarihsel akışı içinde doğuşunu açıklamaya çalıştım. Türk edebiyatı açısından nazım kurallarına uygunluğu cümle ve kelime yapısının uygunluğu ise değerli edebiyatçılarımızın incelemesine ihtiyaç vardır. Haydi, gelin Kosova'dan, Horasan'a, Kırım'dan, Yemen'e kadar hala söylenip okunan korolar halinde ve yüksek sesle aynı Destancı Eyüp'lü Mustafa Şükrü Efendi ve Şerafettin efendi gibi söyleyip ecdadın bize bıraktığı bu altın mirası geçmişi de yad ederek söyleyelim.

Sözlerini sazlı veya sazsız türkü tadında söylerken lütfen Mısra'ın ilk sırası iki kez, ikinci ve üçüncü sıralar ise birlikte iki kez tekrarlanmalıdır.

ÇANAKKALE TÜRKÜSÜ

İstanbul'dan çıktım başım selamet,
Çanakkale'ye varmadan koptu kıyamet
Oof, gençliğim eyvah.! (1)

Kamışlı boğazından yürüdü asker,
Çanakkale'de alındı haber
Oof, gençliğim eyvah.!(2)

Oynaya oynaya yollandı yavuklu nefer
Koca bir harp oluyormuş meğer
Oof, gençliğim eyvah.!(3)

Çanakkale içinde aynalı çarşı,
Ana ben gidiyom düşmana karşı
Oof, gençliğim eyvah.!(4)

Çanakkale içinde vurdular beni,
Ölmeden mezara koydular beni

Oof, gençliğim eyvah.! (5)

Çanakkale boğazı dardır geçilmez,
Al kan olmuş suları bir tas içilmez
Oof, gençliğim eyvah.! (6)

Çanakkale içinde dolu bir testi,
Anneler babalar ümidi kesti
Oof, gençliğim eyvah.! (7)

Çanakkale'den çıktım yan basa basa,
Ciğerlerim çürüdü kan kusa kusa
Oof, gençliğim eyvah.! (8)

Çanakkale içinde sıra söğütler,
Altında yatıyor aslan yiğitler
Oof, gençliğim eyvah.! (9)

Çanakkale'sine vardım başım selamet,
Anafarta'larda koştuk kıyamet
Oof, gençliğim eyvah.! (10)

Çanakkale içinde bir uzun servi,
Kimimiz nişanlı, kimimiz evli
Oof, gençliğim eyvah.! (11)

Çanakkale'sinde bir uzun servi,
Kimimiz taşralı kimimiz yerli
Oof, gençliğim eyvah.! (12)

Çanakkale'sinde toplar kuruldu,
Vay bizim uşaklar orda vuruldu
Oof, gençliğim eyvah! (13)

Çanakkale'sinde toplar inliyor,
Topların sesini herkes dinliyor
Oof, gençliğim eyvah.! (14)

Çanakkale'sinde toplar inliyor,
Topçular düşmanı görüp mimliyor
Oof, gençliğim eyvah.! (15)

Çanakkale üstünü duman bürüdü,
On üçüncü fırka harbe yürüdü
Oof, gençliğim eyvah! (16)

Çanakkale üstünü duman bürüdü,
Ali Kemal Bey'in namı yürüdü
Oof, gençliğim eyvah.! (17)

Çanakkale içini duman bürüyor,
Kırk altıncı fırkanın namı yürüyor
Oof, gençliğim eyvah.! (18)

Çanakkale içinde sıra serviler,
Altında yatıyor aslan şehitler
Oof, gençliğim eyvah.! (19)

Çanakkale'sinde sıra serviler,
Sanki yağmur gibi iner mermiler
Oof, Gençliğim eyvah.! (20)

Çanakkale içinde sarı bir yılan,
Osmanlının tayyaresi durdurur divan
Oof, gençliğim eyvah.! (21)

Çanakkale'sinde vurdular beni,
Nişanlımın mendiline sardılar beni
Oof, gençliğim eyvah.! (22)

Atar çavuş atar vururlar seni,
Ölmeden mezara koyarlar seni
Oof, gençliğim eyvah.!(23)

Çanakkale içinde kasap olur mu?,
Vurulan şehitten hesap sorulur mu?
Oof, gençliğim eyvah.!(24)

Arı burnuna vardım yan basa basa,
Hep düşmanlar kaçtı kan kusa kusa
Oof, gençliğim eyvah.!(25)

Atma İngiliz atma pişman olursun,
Yirmi altıncı fırkaya kurban olursun
Oof, gençliğim eyvah.! (26)

Tayyareden uçar dağlar aşarız,
Bize tayyareci derler, düşmanı yıkar yakarız
Oof, gençliğim eyvah.! (27)

Çanakkale'sinde vardır bir çarşı,
Borular çalıyor ileri marşı
Oof, gençliğim eyvah.! (28)

Çanakkale'sinde vardır bir çarşı,
Askerde harp ile geçirdik devri
Oof, gençliğim eyvah.! (29)

Çanakkale'sinde yeşil bir direk,
Ölen düşmanlara sevinmek gerek
Oof, gençliğim eyvah.! (30)

Çanakkale'sinde yeşil bir direk,
Harbin dehşetine dayanmaz yürek
Oof, gençliğim eyvah.! (31)

Çanakkale'sinde yapılır testi,
Kahraman askerin yorulmaz nesli
Oof, gençliğim eyvah.! (32)

Çanakkale'sinde koca bir çınar,
Düşmanın üstüne düşer mermiler
Oof, gençliğim eyvah.! (33)

Çanakkale'sinde vardır alentirikler,
Kumanda ediyor liva ile ferikler
Oof, gençliğim eyvah.! (34)

Çanakkale içinde ulu bir çınar,
Düşman cesediyle doldu tarik'ler
Oof, gençliğim eyvah.! (35)

Çanakkale'sinde ulu bir çınar,
Duymasın anam ölürsem yanar
Oof, gençliğim eyvah.! (36)

Çanakkale'sinde ulu bir çınar,
Sağ kalır isem her daim anar
Oof, gençliğim eyvah.! (37)

Çanakkale'sinde sıra söğütler,
Zabitler bir yandan asker öğütler
Oof, gençliğim eyvah.! (38)

Çanakkale'sinde sıra söğütler,
Vadesi gelince ölür yiğitler
Oof, gençliğim eyvah.! (39)

Çanakkale'sinde akıyor dere,
Hesapsız düşmanlar döküldü yere
Oof, gençliğim eyvah.! (40)

Çanakkale'sinde akıyor dere,
Bomba parçasıyla açıldı yare
Oof, gençliğim eyvah.! (41)

Çanakkale'sinin çoktur ekmek fırını,
Osmanlı askerleri Arslan torunu
Oof, gençliğim eyvah.! (42)

Çanakkale'sinin çoktur ekmek fırını,
Asla unutulmaz Arı burunu
Oof, gençliğim eyvah.! (43)

Çanakkale'sinde yanar löküsler,
Kahraman asker süngü göğüsler
Oof, gençliğim eyvah.! (44)

Çanakkale'sinde yanar löküsler,
Korkarak kaçır İngiliz öküzler
Oof, gençliğim eyvah.! (45)

Çanakkale'sinde kurulur Pazar,
Aslan askere değmesin nazar
Oof, gençliğim eyvah.! (46)

Çanakkale'sinde kurulur Pazar,
Ecel geldi ise kismetimde yazar
Oof, gençliğim eyvah.! (47)

Çanakkale içinde sıra sıra söğütler,
Söğütler altında yatar baba yiğitler
Oof, gençliğim eyvah.! (48)

Çanakkale içinde zincirli bir pınar,
İçmeyin be arkadaşlar zehirli sular
Oof, gençliğim eyvah.! (49)

Çanakkale içinde vurdular beni,
Anasız babasız gümdüler beni
Oof, gençliğim eyvah.! (50)

Çanakkale içinde ilk top patladı,
Patladı da güllesi denize düştü
Oof, gençliğim eyvah.! (51)

Çanakkale içinde ikinci top patladı,
Denizin üstü düşman şapkasıyla doldu
Oof, gençliğim eyvah.! (52)

Çanakkale içinde derin bir pınar,
Düşmanlar kuyudan su çekemediler
Oof, gençliğim eyvah.! (53)

Çanakkale içinde yeşil bir çadır,
Zabitlerin hepsi de gül gibi kokar
Oof, gençliğim eyvah.! (54)

Çanakkale içinde sarı bir çadır,
Zabitlerin hepsi bir yerde toplanır
Oof, gençliğim eyvah.! (55)

Çanakkale içinde geçiyor iki kadın,
Gayret edin evlatlar şu İngiliz'i def edin
Oof, gençliğim eyvah.! (56)

Çanakkale içinde geçiyor iki kadın,
Gayret edin evlatlar şu Fransız'ı def edin
Oof, gençliğim eyvah.! (57)

Osmanlının gemisi kırmızı direkli,
İçindeki askerler aslan yürekli
Oof, gençliğim eyvah.! (58)

Düşmanların gemisi yeşil direkli,
İçindeki düşmanlar tavşan yürekli
Oof, gençliğim eyvah.! (59)

Kaçma düşman kaçma tutulursun,
Çanakkale boğazında teslim olursun
Oof, gençliğim eyvah.! (60)

Çanakkale içinde sıra söğütler,
Binbaşılar bir yanda asker öğütler
Oof, gençliğim eyvah.! (61)

Çanakkale içinde sıra sıra kavaklar,
Binbaşılar bir yanda askeri sayar
Oof, gençliğim eyvah.! (62)

Çanakkale'sinde toplar patlıyor,
On ikinci fırka hücumu kalkıyor
Oof, gençliğim eyvah.! (63)

Çanakkale içinde vurdular beni,
Canım da çıkmadan gömdüler beni
Oof, gençliğim eyvah.! (64)

Bu Çanakkale'de koptu kıyamet,
Ah be anam bu mudur alamet
Oof, gençliğim eyvah.! (65)

Çanakkale içinde zehirli yılan,
Azrail alıyor canları, kimseye sormadan
Oof, gençliğim eyvah.! (66)

Çanakkale içinde sıra sıra yiğitler,
Bak nereye düşüyor seven şehitler
Oof, gençliğim eyvah.! (67)

Çanakkale içinde dolu bir sandık,
Alayların içinde dört asker kaldık
Oof, gençliğim eyvah.!(68)

Çanakkale içinde bir top kestane,
Kalan gazilere çalı dibi hastane
Oof, gençliğim eyvah.!(69)

Bir yar sevdim evleri dağlara karşı,
Göremedim yüzünü beş yılı aştı
Oof, gençliğimi eyvah.! (70)

Köydeki dağları düşmanlar aldı,
Cepheden cepheye ciğerim yandı
Oof, gençliğim eyvah.! (71)

Köydeki dağları düşmanlar aldı,
Sarmaya beni yürek mi kaldı
Oof, gençliğim eyvah.! (72)

Çanakkale'sinde yapılır testi,
Düşmanlar çekildi ümidi kesti
Oof, gençliğim eyvah.! (73)

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Dr. Emek ÜŞENMEZ, “Türk Şiirinde Çanakkale Savaşı”, Çanakkale Valiliği, 2012
- Hikmet Dizdaroğlu, Halk Şiirinde Türler, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1969,
 - Rıza Yalgın, “Cihan Harbi ve Halk Türküleri”, Görüşler, Sayı: 22, II. Teşrin 1939
 - Mehmet Kaplan, “Çanakkale Savaşı”, Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2, DergahYay.2.bsk., İst., 1994,
 - Mehmet Tuğrul, Türk Halk Türkülerinin Doğuşu Üzerine Bazı Notlar, TTK. Basımevi, Ank., 1946
 - Mehmet Özbek, Folklor ve Türkülerimiz, Ötüken Yay., İst.,1975
 - Emrullah Nutku, Çanakkale Şanlı Tarihine Bir Bakış, İst.,1975,
 - M. Ragıp Kösemihal, “Türk Halk Müziklerinin Kökeni Meselesi”, Musikî Mecmuası, No:407, Aralık 1984
 - Yeni Mecmua, Çanakkale Fevkalade Nüsha 1918, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi Yayınları, Çanakkale, 1996
 - İstanbul Ansiklopedisi, C.8, İst.1966
 - Florinalı Nâzım, “Çanakkale Türküsü”, Sabah, 29 Şubat 1331,13 Mart 1916,
 - İrfan Morina, “Çanakkale Türküsünün Arnavutça Söylenişi”, III. Milletler Arası TürkFolklor Kongresi Bildirileri, Ank., 1987
 - Muzaffer Sarısözen, “Çanakkale”, Yurttan Sesler, Akın Mat., Ankara 1952
 - Çanakkale İl Yıllığı, 1967